

28-1 Van het Bestuur

Terwijl u hopelijk genoot van de mooie zomer waren de medewerkers van de Oudheidkamer druk bezig met het inrichten van de nieuwe expositie onder vaak tropische temperaturen. Het onderwerp van de nieuwe expositie is de tweede wereldoorlog in Poortugaal en Rhoon, en zal voor de ouderen onder ons veel herinneringen oproepen. Naast een groot aantal foto's zijn er ook allerlei voorwerpen te bezichtigen uit die donkere periode in de Nederlandse geschiedenis waarvan we het bestaan zo goed als vergeten waren. Wij hopen dat velen deze mooie expositie komen bezoeken en dat ook de scholen gebruik maken van deze gelegenheid om de scholieren te laten zien hoe het was in die oorlogsjaren.

De expositie over de jaren 60 was ook een groot succes en trok veel bezoekers die weer terug in de tijd gingen en zo een goed beeld kregen hoe snel alles aan verandering onderhevig is. Ook de dia middagen trokken weer veel bezoekers. Jammer dat we door de weersomstandigheden de laatste diavoorstelling moesten annuleren.

Ook erg leuk zijn alle reacties die we ontvangen over de website en de foto's op facebook. Hieruit blijkt dat de website tot in Amerika bekeken wordt. Ook deze zomer kregen we weer twee Amerikanen op bezoek; nazaten van emigranten uit Poortugaal die via de website op ons spoor waren gekomen.

In de vergadering van 24 juni jl. heb ik mijn functie als voorzitter neergelegd. Na bijna 20 jaar vond ik dat het tijd was dat een ander het overnam. Ik heb het al die jaren met veel plezier gedaan en blijf betrokken bij de Oudheidkamer. Jan Klingens tot dan 2^e voorzitter is bereid gevonden voorzitter te worden. Ik ben ervan overtuigd dat Jan, net als ik, het met veel plezier gaat doen en wens hem dan ook heel veel succes. Wij hopen u allen weer te begroeten op de nieuwe expositie.

Arie Beukelman.

28-2 Hoe ik tussen mijn achtste en dertiende jaar Wereldoorlog II beleefde

18 december 1937 werd ik zes jaar oud. 1 april 1938 mocht/moest ik voor het eerst naar school. De Christelijke school voor lager onderwijs aan de Rijsdijk in Rhoon. Kleuterscholen waren er in Rhoon of Poortugaal nog niet, laat staan het begrip basisonderwijs.

31 augustus 1938 was er overal groot feest ter gelegenheid van het veertigjarig regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina.

De schoolkinderen mochten 's morgens meelopen in een optocht door het dorp Rhoon. Hebt u ook weleens dat volkomen onbelangrijke dingen in uw geheugen blijven hangen, terwijl je verder bijna alles vergeten bent?

In de optocht kwamen we op de Dorpsdijk voorbij het huis van kapper Van Bennekom. Zijn vrouw stond met anderen in de deur te kijken. Ik zag dat zij een verschrikkelijk dikke nek had. Zij had struma, een ziekte. Verder zag ik, tegenover het kasteel, dat Piet van der Ent en zijn vrouw op stoelen voor het huis op de stoep zaten. Het waren oude mensen en hij had een grote witte baard.



Afkondiging op de muur van het gemeentehuis Rhoon: 'Nederland in staat van oorlog'.

En er werd door bewoners heel veel gevlagd. 's Middags waren er kinderspelen op een weiland aan het begin van de Rijsdijk.

31 augustus 1939 weer Koninginnedag, maar geen feest.

Twee dagen eerder was in Nederland de mobilisatie van het leger begonnen wegens oorlogsdreiging van Duitsland.

Kinderen hadden wel vrij van school, maar er was verder niets te doen. Dus ging ik met mijn vijf jaar oudere zus maar op bezoek bij onze grootouders in Pernis. Zij op de fiets en ik op een autoped met luchtbanden, zeer luxe, dat wel. Ik had hem op mijn verjaardag gekregen.

Toch had ik dat ding liever nooit gezien. Hij en de oorlog waren er de oorzaak van dat ik pas op mijn vijftiende jaar een fiets kreeg. Dat was in 1947.

Door de oorlog was er, ook de eerste jaren erna, nog grote schaarste aan van alles, eten, textiel, fietsen, woonhuizen enz.

En de fiets die ik toen kreeg was ook nog niet veel bijzonders. Door mijn vader in elkaar gesleuteld van oude onderdelen, en met massieve banden. Dat waren repen rubber, gesneden van autobanden.

9 mei 1940 vierde Rhoon het vijftienvijftigjarig ambtsjubileum van haar burgemeester J.C. van Es.

Hij werd in onze school gehuldigd. Er was een feestlied gemaakt, dat de kinderen hem moesten toezingen in de gang van de school waar de burgemeester met zijn vrouw en dochter, in een feestelijke entourage, gezeten was. Het lied werd gezongen op de wijs van het Duitse volkslied, nota bene. Mijn meester, de heer A. Peterse, had het lied gekalligrafeerd en dat werd na de aubade aan de heer van Es aangeboden. Ook in de andere scholen werd hij gehuldigd.

Enkele uren later, omstreeks drie uur in de nacht van 10 mei vielen de Duitsers ons land binnen. Om een uur of vier, het werd al een beetje licht, werd ik wakker van een enorme herrie. Het raam van mijn slaapkamer was op het oosten. Met mijn moeder, die naar boven was gekomen, en de andere kinderen, keken we richting vliegveld Waalhaven. We zagen de Duitse vliegtuigen en de door hen gebruikte lichtspoorprojectie (die veroorzaakte lichtende strepen in de lucht). Zij beschoten en bombardeerden het vliegveld.



Vliegtuigfabriek Koolhoven aan de Waalhaven

Mijn moeder zei dat het oorlog was. Mijn vader was niet thuis. Hij had als lid van de B.V.L. (Buitengewoon Vrijwillige Landstorm) uitkijktoren in de kerktoren van Poortugaal om eventueel vreemde vliegtuigen te melden. Deze morgen kon hij de tel niet bijhouden. Hij werd ook niet meer afgelost. Complete chaos, dus kwam hij in de loop van de ochtend maar naar huis.

Aan de Molendijk in Rhoon woonde Frits Koolhoven. Hij was eigenaar van een vliegtuigfabriek, gevestigd op vliegveld Waalhaven (N.V. Koolhoven red.).

De Duitse Luftwaffe had het vliegveld gebombardeerd. Alle op het vliegveld aanwezige vliegtuigen van de Nederlandse luchtmacht vernietigd, evenzo de fabriek van Koolhoven. Ook zijn woonhuis in Rhoon werd gebombardeerd. Het huis werd echter niet getroffen. Er was ook een 'blindganger' (een bom die niet ontploft was). Hij lag bij de Groene Kruisweg. Eén of twee dagen later ging ik met mijn vader kijken hoe zo'n ding er uit ziet.

Rond vliegveld Waalhaven werden door Duitse vliegtuigen massa's parachutisten gedropt. Enkelen van hen kwamen in een, waarschijnlijk van Nederlanders gestolen, auto in Rhoon terecht. Zij waren, misschien op zoek naar een verzamelpunt, verdwaald. Zij reden het Kerklaantje in en konden bij het bruggetje niet verder (brug te smal). Zij werden onder vuur genomen door een sergeant van het Nederlandse leger die in of bij het kasteel gelegerd was. Hij doodde er een of meer?. Een Duitser vluchtte en nam twee Nederlandse gijzelaars, de heer Glijn Kijzerwaard en de heer Leen Kleinjan mee en ging er mee in een

weiland liggen, tussenin. Een Nederlandse militair, misschien dezelfde ser-geant, in ieder geval een eersteklas scherpschutter, schoot de Duitser tussen de gijzelaars dood toen hij even zijn hoofd oplichtte.



Duitse Parachutisten rond de Waalhaven.

Begrijpelijk ging bijna niemand naar zijn werk en kinderen niet naar school. Zou ook niet gekund hebben. Toen de Duitsers hier de macht in handen hadden, vorderden zij onze school om zich daarin te legeren.

In Rhoon-noord namen ze de villa van de familie T. den Hollander in beslag en vestigden daarin het Ortskommandantur. In een ander huis, waarin zich juist een pasgetrouwd paar zou vestigen, kwam een telefooncentrale.

De oorlog tot de Nederlandse overgave duurde vijf dagen. In die eerste dagen gingen veel mensen

's nachts in kelders slapen als die voor handen waren uit angst voor het oorlogsgeweld of bouwden schuilkelders van hout en aarde. In mijn ouderlijk huis was een kelder van $\pm 2,5$ bij $2,5$ meter. We sliepen daarin met acht personen, waaronder een paar kinderen. Aan de Rhoonschedijk 66 woonde een groenteboer, die een kelder had van 8 bij 6 meter voor opslag van aardappels etc. In die eerste dagen kwamen ca. 40 mensen uit de omgeving hier 's-nachts slapen. Dat is $1,2$ m² per persoon. Kleine kinderen kregen als wieg een veilingkist. Ook in het 'Wapen van Rhoon' zijn flinke kelders waar veel mensen uit de omgeving kwamen slapen.

De vijfde oorlogsdag werd Rotterdam gebombardeerd. Het was die vijf dagen buitengewoon mooi weer, helder, zonnig en geen wind. Aan het eind van de Oud-Rhoonschedijk gingen veel mensen staan kijken naar een enorme witte rookkolom. Later heb ik begrepen dat het wit was omdat wij aan de zuidkant, dus aan de zonzijde, van Rotterdam stonden. Op de foto's heb ik later gezien dat de rook aan de noordzijde pikzwart was. Veel mensen uit de omgeving stonden daar te kijken, maar niemand wist wat er gebeurde. De berichtgeving was nog niet zo snel als nu.

Na het bombardement gaf Nederland zich over aan de Duitsers. Daarna hernam het leven weer enigszins zijn gewone ritme.

Maar de kinderen van de christelijke school in Rhoon konden niet in hun eigen school. Die was door de Duitsers in beslag genomen om zich daarin te legeren. Wij kregen toen halve dagen les in de andere scholen en de leerlingen daarvan ook halve dagen. Het duurde enige maanden. De bezetters lieten in het voorbos van het kasteel een barakkenkamp bouwen. Toen dat klaar was kwam de school weer beschikbaar voor het onderwijs.

Ook op school merkten we al de macht van de Duitsers. Zij gaven bevel dat er op school lichamelijke opvoeding moest worden gegeven. Dat was er voordien niet. In de praktijk kwam het erop neer dat er tijdens schooltijd spelletjes werden gedaan op het schoolplein en 's zomers gingen we zwemmen in het zwembad van 'Maasoord' (later bekend als Deltaziekenhuis tot 1992 en sinds 2017 Antes Delta red.).

Ook werden op school veiligheidsmaatregelen getroffen voor het geval er een luchtalarm kwam. Dan moesten de leerlingen de lokalen verlaten en in de gang verblijven en er werden buiten muren voor de schoolingangen gebouwd.

In de Zegenpolder in Rhoon plaatsten de Duitsers een aantal batterijen luchtdoelgeschut en zoeklichten. Ook in Poortugaal gebeurde dat. Reeds vanaf het begin van de oorlog kwamen er geallieerde vliegtuigen boven ons land (vooral 's avonds en 's nachts). Dan schoten de Duitsers daarop met hun luchtdoelgeschut. Dat was een enorme herrie. Alles stond te rammelen en dan woonden wij daar nog enige kilometers bij vandaan.

Wij hadden burens die in een houten huisje woonden. Als het schieten 's nachts kwamen ze bij ons schuilen. De buurman was zo bang dat hij op handen en voeten bij ons naar binnen kwam. Ook wijzelf, de kinderen, moesten uit bed en naar beneden. Later wende het. We raakten aan de herrie gewend, bleven in bed en ging het leven zijn gewone gang.

Je moest wel binnenblijven bij luchalarm, want het regende granaatscherven. Die gingen schooljongens, ook ik, de volgende dag zoeken voor een verzameling oorlogstuig. De eerste oorlogsjaren verliepen hier verder vrij rustig.

Ik kwam op weg van en naar school vier keer per dag voorbij de Ortskommandant met een schildwacht bij het hek. Ook voorbij 'het lager' in het voorbos en stond vaak te kijken als de Duitse militairen op straat voor het Wapen van Rhoon appèl hielden. De Duitsers marcheerden door het dorp en zongen daarbij vaak het hoogste lied bijvoorbeeld 'Denn Wir Fahren Gegen England'.

Wel kwamen er soms verdwaalde vliegtuigbommen naar beneden. Op 1 augustus 1942 vielen enige bommen bij de openbare school aan de van der Poest Clementlaan in Poortugaal. Het huis van notaris Van Tricht kreeg een voltreffer. Er waren twee doden en de notaris verloor een been, waardoor hij de rest van zijn leven veel fantoompijn had. Bij de familie Timmers, tegenover de school, viel een 'blindganger', door het dak en alle vloeren, in de kelder.

19 maart 1941, ik lag op bed, het was een uur of negen 's-avonds, het was donker, er was rumoer in de lucht van vliegtuigen, schieten, explosies en opeens viel het elektrisch licht uit. Toen de rust was weergekeerd gingen mijn oudere broers (19 en 18 jaar oud) kijken wat er gebeurd was. Het bleek dat er bij de Groene Kruisweg-Schroeder van der Kolklaan-Kruisdijk een twaalfstal bommen waren gevallen. Er was veel schade aan een aantal huizen en het transformatorhuisje aan de Schroeder van der Kolklaan lag plat, vandaar dat het licht uitging. Ook de waterleiding in de Werkersdijk was getroffen. Wonder boven wonder was er slechts één lichtgewonde.

2 augustus 1942 stortte een Duits vliegtuig, na een luchtgevecht met een Engelse bommenwerper op terugkeer van een raid naar Duitsland, neer op de Slotvalkensteinsedijk naast de boerderij van Gerrit Vermaat Jr. Nu staat daar het kantoor van de Koninklijke Burgergroep aan de Hofhoek, nabij het metrostation Poortugaal. Er viel brandende benzine van het vliegtuig op het rieten dak van de zeer grote en zeer oude boerderij waardoor deze in korte tijd in lichterlaaie stond en totaal afbrandde.

Voor de bouw van het kantoor van Burger zijn de resten van het vliegtuig opgegraven in 1994. De piloot van het Engelse vliegtuig heeft in 1995 een bezoek gebracht aan Poortugaal en ook aan de Oudheidkamer.

Ook in Rhoon viel een bom bij het huis en fietsenwinkel van Huib Struijk aan de Dorpsdijk ter hoogte van het huidige garagebedrijf Palsgraaf. Er waren geen slachtoffers, maar wel verbijstering bij bewoners en burens.

Begin 1942 werden mijn twee oudere broers, 19 en 18 jaar oud, opgeroepen voor de 'arbeitseinsatz' in Duitsland. Een soort van dwangarbeid. De oudste wilde dat niet en dook onder. Hij kreeg via Ds. Van Kapel, gereformeerd predikant in Rhoon, een onderduikadres in Andel, Noord-Brabant, bij een boer. Mijn andere broer ging wel naar Duitsland en werd te werk gesteld in Hamburg. Later in 1942 werd Hamburg een week lang gebombardeerd door de geallieerden. Het moet een inferno geweest zijn met vuurstormen. Mijn broer bleef ongedeerd. Maar later werd hij ziek, difteritis. De nasleep van die ziekte veroorzaakte verlammingen. Hij werd door een Duitse arts afgekeurd en kwam terug naar huis. Hij kreeg een 'ausweis' die aantoonde dat hij vrijgesteld was van werk in Duitsland en werkte de rest van de



Overtrekkende Duitse vliegtuigen

oorlogstijd zonder problemen als metselaar in Pernis. Mijn oudste broer kwam ook weer naar huis en dook thuis onder, dat wil zeggen dat hij voor de mensen in de omgeving niet thuis was. Hij ging alleen als het donker was de deur uit.

Als het donker was, was het ook echt donker. Er was geen straatverlichting. En andere verlichting, bijvoorbeeld van huizen, was afgeschermd. Er mocht niets naar buiten stralen.

Ondanks de oorlog ging het leven redelijk zijn normale gang in deze omgeving. Behalve de bommen die hier en daar per ongeluk terecht kwamen en het schieten op overtrekkende vliegtuigen gebeurde er niet zoveel

bijzonders tot de geallieerde luchtlandingen bij Arnhem in september 1944. Wel werden goederen en etenswaren geleidelijk aan schaarser en werden veel mannen te werk gesteld in Duitsland.

Er werd ook op andere plaatsen gevochten. In Noord-Afrika, Rusland en op zee. Maar wij merkten en hoorden daar niet veel van. De Duitsers hadden alle radio's in beslag genomen. Sommige kranten mochten niet meer verschijnen en andere stonden onder strenge censuur. Wat er in Duitsland in concentratiekampen gebeurde en het vermoorden van de Joden, wij wisten het niet. Dat hoorden wij allemaal pas na de oorlog en misschien vertelde men ook niet alles wat men wist aan een jongen van een jaar of twaalf.

Na september 1944 verslechterde de toestand met de dag en kwam de hongerwinter eraan. Maar daarover meer in een volgende aflevering

Roelof Dubel

28-3 Inleiding: Een stukje uit de oorlogstijd:

Naar aanleiding van de 100e geboortedag van haar vader Kees Lodder, heeft zijn dochter Liena Blok-Lodder een boekje geschreven over schippersfamilie Lodder. In de Nieuwsbrief van is daarvan een 1^e stukje uit gepubliceerd. Hieronder volgt het tweede deel. Voor wie het hele document wil lezen verwijzen wij u naar de website van de Oudheidkamer.

28-4 Een stukje uit de oorlogstijd:

In 1943 was er onrust omdat de bewoners in de avond niet meer op straat mochten. De bevolking was daarom gaan staken, ze kwamen bijeen op het Veer maar een NSB-man ging zich bij de commandant beklagen. De burgemeester maande tot kalmte; hij was nogal bang uitgevallen. Ondertussen werd de tunnel van noord naar zuid geopend. De mensen die naar de andere kant van Rotterdam gingen hoefden niet meer over de brug. Er werd veel gebruik van gemaakt.

In Rhoon draaide de wereld door, ze hadden wel last van het bombardement op Rotterdam gehad, maar de schade viel mee. Het werk ging door, er werd nog zand geleverd aan aannemers. Dat werd wel minder. In Rhoon werd een legereenheid gelegerd in de polder en het werd gevaarlijker om te varen. Ook kregen de schippers problemen met de gasolie-voorziening. De zeilen van de "Nooit Volmaakt" werden opgezocht en ingeschoren zodat er toch gevaren kon worden.

Het werd stiller in Pietertje haar huis, al was er genoeg te doen met de andere jongens die ook ouder werden. Wijnand, Piet en Arie liepen, net als vele anderen, zonder werk en probeerden soms bij de een of ander werk te vinden als ze niet met hun vader mee moesten varen.

Kees voer met de "Pluto" dikwijls van Zeeland naar Limburg en nam een retourvracht kolen mee terug. Het was soms best spannend maar hij heeft geluk gehad. In 1943 hadden ze met de gezondheid van Stef geen geluk, ze kreeg TBC en moest naar een sanatorium. Er waren twee meisjes, een van twee en een van een jaar, die gingen naar het Burgerweeshuis in Amsterdam. Dat werd voor Kees een drukke tijd, de hele week varen en op zondag naar vrouw en kinderen. Dat was niet gemakkelijk want alles moest nog met openbaar vervoer. De oorlog ging zwaarder wegen in het dagelijkse leven. Er was minder voedsel en geen kolen want die gingen naar Duitsland. De touwtjes werden strenger aangehaald voor de bevolking.

In februari 1944 is de jongste dochter van Kees en Stef aan difterie overleden. In het sanatorium was weinig of niets te eten voor de patiënten en Kees kon er ook moeilijker aan komen. Stef besloot om uit het sanatorium weg te gaan. Haar oudste dochter werd opgehaald en het gezin is aan boord hun leven verder gaan leiden. Stef zei: 'aan boord heb ik genoeg te eten, alleen weinig slaap en rust. We zien wel wat er van komt'. Na een paar weken werd de "Pluto" gevorderd door de Duitsers, Kees wilde niet varen voor de vijand en verliet het schip. Dat moest heel snel gebeuren want vorderen gebeurde direct.

Goede raad was duur, dan maar naar Rhoon terug. Vader Willem had nog een schip zonder schipper, er was weinig werk maar ze konden er wel op wonen. In Rhoon was ook heel veel veranderd. De bezetter had alle gemeenteraden ontbonden. De kusten waren verboden terrein ten zuiden van Hoek van Holland. Nu was er wel niemand uit Rhoon die daar naar toe ging, maar voor Willem Arie was een reis naar de Brielse Maas en omstreken niet meer mogelijk en daar waren ook klanten van hem die nog wel eens zand nodig hadden. Er was weinig of geen handel meer, de vraag naar zand en grind lag praktisch stil.

Maar de rust kwam niet. De "Nooit Volmaakt" werd ook gevorderd, Stef met haar dochter Liëna ging in een schuurtje achter het huis van Willem Arie wonen. Dat wonen stelde niet veel voor, maar ze hadden een dak boven hun hoofd. De "Nooit Volmaakt" kwam weer terug en is in de grienden verborgen. De motor was eerst onklaar gemaakt en toen is het schip gesleept door oude Willems, hij had een sleepbootje. Er waren nog kolen op zijn boot, die heeft hij er eerst uitgehaald om thuis te kunnen stoken.

De "Nooit Volmaakt" werd onder wilgentakken verstopt zodat het uit de lucht niet te zien was. Daarna is de "Confiance" onklaar gemaakt zodat deze ook niet kon varen en ook de griend in gesleept. Willems heeft daar zijn sleepboot ook verstopt. In Rhoon waren veel onderduikers, die werden door de mensen van het verzet verzorgd. Veel van hen hebben onderdak gekregen op de "Nooit Volmaakt", goed beschermt onder het opgestapelde hout. Om te voorzien in eten en valse identiteitspapieren werd door Kees Lodder samen met Kees Gielen, 's nachts met de roeiboot naar Oud-Beijerland geroeid.

Daar konden ze via allerlei andere mensen van het verzet, identiteitspapieren, aardappelen en vlees krijgen. De grienden waren toen groter dan nu, aan de westzijde van de haven liep de griend tot aan de Waardse haven. Daar werd ook een aantal Rotterdamse sleepboten verborgen. Martien Willems was gevraagd, door een baas van het droogdok, om met mensen uit het verzet naar de Beerenplaat te varen. Hij zou zorgen voor een betere vlet. Voor Martien was het een avontuur om in de nacht stiekem over te varen. Op de Beerenplaat werden aardappels gehaald voor de mensen in Schiedam. Dat was best een gevaarlijke klus. Hij heeft altijd geluk gehad en heeft het na kunnen vertellen.

Oktober 1944 gebeurde er een ramp in Rhoon, door een ongeluk of sabotage, dat is nooit duidelijk geworden, zijn er 7 mensen ter plekke terechtgesteld. De bevolking was hevig ontdaan en geschrokken dat er geen goede rechtspraak is geweest.

Maar het was nog altijd oorlog. Het werd een strenge winter, veel mensen stierven door honger en kou. Stef zag dat Kees gevangen genomen werd door de Wehrmacht, verdacht van ondergrondswerk. Ze stootte op hem af maar kreeg een geweer op zich gericht en moest afdruppen. Stef, niet voor een kleintje vervaard, ging naar de commandant en kreeg door inmenging van een 'zogenaamde NSB-kennis', haar man en nog een onderduiker vrij. Dat was geluk hebben maar er moest in het vervolg wel voorzichtig gewerkt worden want andere levens hingen er ook van af.

Kees vertelde wel eens dat hij met de roeiboot een schaap moest halen in Oud-Beijerland, dat beest in de boot en Kees zou hem slachten. Goede raad was er niet dus zo goed en kwaad als het ging slachtte hij het schaap. Maar één ding is hem bijgebleven. Het schaap ging huilen terwijl het werd geslacht. Dat schijnt te gebeuren, maar Kees was zo onder de indruk dat hij nooit meer zoiets heeft gedaan, honger of niet. De mannen van het Veer wisten wel van wanten en de mannen die in de griend werkten kenden de sluipwegen en wateren. Naar welke kerk je dan ging maakte in die jaren niets meer uit.

Liena Blok-Lodder